

BİR KUR'AN İFADESİ OLARAK SIRAT-I MÜSTAKİM

Doç. Dr. Şahin GÜVEN
Kayseri Müftüsü

Sırat-ı müstakim ifadesi, sözlükte “yolcuların sürekli gidip geldikleri işlek yol; dosdoğru ve apaçık yol” anlamındaki sırat ile “doğru, düzgün, mutedil ve dengeli” manalarına gelen müstakim kelimelerinden oluşan bir terkiptir. (Lisânü'l-Arab, “srt” ve “kvm” md.) Buna göre sırat-ı müstakim, “her türlü aşırılıktan uzak, dengeli, apaçık, dosdoğru ve hak yol” anlamlarına gelmektedir.

Burada dosdoğru ve apaçık yolu ifade eden “sırat” kelimesinin bir de “istikamet” ile nitelendirilmesi, birbirini tamamlayan şu iki sebepten dolayıdır: Birincisi, İbn Cerir et-Taberi'nin ifadesiyle bu yol, kendisinde hiçbir hata ve yanlışlık barındırmayan dosdoğru bir yoldur. (Câmiu'l-Beyân, I/76.) İkincisi ise Râgıb el-İsfehani'nin ifadesiyle istikamet, hiçbir eğriliği ve sapması olmayan düz çizgi üzerindeki yol demektir. (el-Müfredât, “kvm” md.) Düz çizgi ise, iki mesafe arasındaki en yakın ve en kısa yolu ifade eder. Dolayısıyla düz çizgi tektir ve değişmez. Bunun dışındaki diğer bütün yamuk çizgiler, hem hedefe ulaştırmaz hem de yolu uzatır. (Râzî, et-Tefsîru'l-Kebîr, I/258.)

Sırat-ı müstakim tabirinin tam olarak neyi ifade ettiğini en iyi şekilde Allah Rasulü'nün (s.a.s.) anlatımından öğrenmekteyiz. Nitekim ilk iman edenlerden ve Kûfe Tefsir Ekolü'nün de kurucusu olan sahabe Abdullah b. Mes'ud'un (r.a.) anlattığına göre Hz. Peygamber (s.a.s.) bir gün yere düz bir çizgi çizdi ve etrafında toplanan sahabeye şöyle dedi: “İşte bu Allah'ın (c.c.) dosdoğru yoludur.” Sonra da bu düz çizginin sağ ve sol taraflarına başka çizgiler çizerek, “Bunlar da diğer yollardır ki her birinin başında bir şeytan bulunmakta ve kendi yollarına çağırılmaktadır.” dedi ve “İşte bu, benim dosdoğru yolum. Artık ona uyun. Başka yollara uymayın. Yoksa o yollar sizi parça parça edip O'nun yolundan ayırır.” (En'am, 6/153.), ayetini okudu. (Darimi, Mukaddime, 23; Ahmed b. Hanbel, Müsned, I/435.) Yukarıda anlatılanlardan hareketle diyebiliriz ki sırat-ı müstakim, kendisinde hiçbir hata ve yanlışlık barındırmayan ve yolcusunu güvenli bir şekilde hak ve hakikate ulaştıran en kısa yolun adıdır.

Sırat-ı müstakim ifadesi Kur'an-ı Kerim'de toplam otuz üç ayette yer almaktadır. Ayrıca sırat kelimesi iki ayette “müstakim” manasındaki “seviy” ve yine aynı anlamdaki “seva” (sevâü's-sebîl) kelimesiyle birlikte kullanılmıştır. (DİA İslam Ansiklopedisi, “sırât-ı müstakîm” md.)

Gerek nüzul tertibi açısından gerekse Mushaf'taki sırası göz önünde bulundurulduğunda sırat-ı müstakim ifadesinin Kur'an'da ilk olarak geçtiği yer Fatiha suresinin şu ayetleridir: “Bizi dosdoğru yola; kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet. Gazaba uğrayanların ve sapıklarınkine değil.” Burada sırat-ı müstakim, kendilerine nimet verilenlerin yolu olarak nitelendirilmektedir. Kendilerine nimet verilenlerin kimler olduğunu da yine Yüce Rabbimiz insanlık tarihine atıf yaparak bizlere bildirmektedir: “Kim Allah'a ve peygambere itaat ederse, işte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerle, sıddıklarla, şehitlerle ve iyi kimselerle birlikte dirler. Bunlar ne güzel arkadaşlardır.” (Nisa, 4/69.)

“İmamü'l-müfessirin” diye anılan İbn Cerir et-Taberi, Fatiha suresindeki bu ayetlerin tefsirini yaparken şöyle demektedir: “(Ey Allah'ım!) beni hem razı olduğun şeye, hem de kendilerine nimet vererek muvaffak kıldığın kullarının söz ve fiillerini yapmaya muvaffak kıl. İşte sırat-ı müstakim budur. Çünkü kendilerine nimet verilen peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salihlerin muvaffak kılındıkları şeye muvaffak olmak, bir bütün olarak İslam'a muvaffak olmaktır, bütün peygamberlerin mesajlarını tasdik etmektir, Allah'ın kitabına sınımsız tutunmaktır, O'nun emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınmaktır, Peygamberimizin yoluna, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer başta olmak üzere bütün salih kulların yoluna tabi olmaktır ki bütün bunların hepsi sırat-ı müstakimdir.” (Taberî, Câmiu'l-Beyân, I/75-76.)

Namazını hakkıyla eda eden bir mümin her gün farz namazlarda on yedi, sünnetlerle birlikte ise toplam kırk defa Fatiha suresini okuyarak sürekli sırat-ı müstakim üzere olmayı Rabbinden istemektedir. Aslında Rabbimizin bizlere öğrettiği bu dua O'nun kullarına bir irşat ve uyarısıdır. “Eğer insan kendi kendisine yeterli olsaydı, doğru yolu görmesi ve bulması için bir başkasına ihtiyacı olmazdı. Allah Teala bu talimatı verdiği göre kula düşen, ilahî irşada kulak vermek, insani bilgi ve

kabiliyetlerini bu irşat doğrultusunda kullanarak her adımını doğru atması için O'nun tarafından sağlanan imkânları gerektiği gibi kullanmaktır." (Karaman vd., Kur'ân Yolu, I/63.)

Sırat-ı müstakim ile ilgili hem Fatiha suresindeki bu ayetleri hem de diğer ayetleri bir bütün olarak ele alıp değerlendirdiğimizde insanları doğru yola ileten ve hak yol üzere sebat etmelerini sağlayanın yalnızca Rabbimiz olduğu açıkça görülmektedir. Çünkü O (c.c.), bizzat kendisinin dilediği/layık gördüğü kimseleri dosdoğru yola ileteceğini ve sırat-ı müstakim üzere sabit kılacağını bildirmektedir. (Bakara, 2/142 ve 213; En'am, 6/39; Yunus, 10/25.) Yine O (c.c.), peygamberleri ve kendisine hakıyla iman edenleri dosdoğru yola kesinlikle ulaştıracağını haber vermektedir. (Nisa, 4/68 ve 175; En'am, 6/87 ve 161; Nahl, 16/121; Hac, 22/54; Saffat, 37/118.)

Diğer taraftan kimi ayetlerde Hz. Peygamber'in (s.a.s.) insanları doğru yola (sırat-ı müstakim) davet ettiği ifade edilirken (En'am, 6/153; Mü'minun, 23/73; Şurâ, 42/52.) kimilerinde de Allah kelamı olan Kur'an'ın insanları dosdoğru yola sevk ettiği bildirilmektedir. (Maide, 5/16.) Dolayısıyla Hz. Peygamber (s.a.s.) ve Kur'an'ın insanları sırat-ı müstakime ulaştırması, Allah Teala'nın izni ve iradesiyle gerçekleşir. (Kasas, 28/56.)

Kur'an'a göre sırat-ı müstakim üzere olmak demek, Allah'a hakkıyla kulluk yapmak demektir. "Şüphesiz Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyleyse ona hakkıyla kulluk edin. İşte bu, dosdoğru yoldur." (Âl-i İmran, 3/51; Meryem, 19/36; Zuhruf, 43/64.) Yine Hz. Peygamber'e tabi olmak, sahibini sırat-ı müstakim üzere sabit kılar. (Zuhruf, 43/61.)

Allah Teala, En'am suresinde müminlere şöyle hitap etmektedir: "İşte bu, benim dosdoğru yolum. Artık ona uyun. Başka yollara uymayın. Yoksa o yollar sizi parça parça edip O'nun yolundan ayırır. İşte size bunları Allah sakınasınız diye emretti." (En'am, 6/153.) Rabbimizin, 'Benim gösterdiğim dosdoğru yol işte budur; size düşen de bu yolda yürümektir.' dediği bu dosdoğru yolun belli başlı dinî ve ahlaki ilkeleri aynı sure bağlamında şu şekilde sıralanmaktadır: Hiçbir şeyi Allah'a şirk koşturmak, anne-babaya iyi davranmak, fakirlik endişesiyle çocukları öldürmemek, zina vb. çirkinlikleri açık ya da gizli işlemekten uzak durmak, haksız yere bir cana kıymamak, yetimin malını haksız yere yememek, ölçü ve tartıda dürüst olmak, yakın akrabaya karşı bile olsa adil olmak ve verilen sözde durmak. (En'am, 6/151-152.) Kısacası Allah'ın bütün emirlerine uyup yasaklarından sakınmak, sırat-ı müstakim üzere olmanın ta kendisidir.

Bir de hak ve hakikate ulaştıran dosdoğru yolun dışındaki yollar vardır ki onların hepsi de eğridir, yamuktur ve yolcusunu arzulan hedefe ulaştırmaz. Ana yol olan sırat-ı müstakimin dışındaki bütün yollar, Allah (c.c.) tarafından gazaba uğratanların ve sapkınların yoludur. Bir anlamı da "hak yol" olan sırat-ı müstakimin dışındaki bütün bu yollar, batıldır ve Allah Rasulü'nün ifadesiyle "şeytan'ın yolu"dur. Bu yolların her birisinin başında bir şeytan bulunmakta ve kendi batıl yoluna çağırılmaktadır. Hatta Kur'an'da, şeytanların insanları dosdoğru yoldan saptırmak için bizzat sırat-ı müstakim üzerinde pusu kurup bekleyeceği ve dört bir yandan onlara saldıracağına dikkat çekilmektedir. (A'râf, 7/16.) Nitekim Allah Rasulü (s.a.s.), Allah Teala'nın sırat-ı müstakimi şöyle bir misalle tarif ettiğini bizlere haber vermektedir: "Sırat-ı müstakim dosdoğru bir yoldur. Yolun iki tarafında iki duvar, duvarlarda açılmış perdeli kapılar ve yolun başında da bir davetçi var. O davetçi, 'Ey insanlar! Hepiniz dosdoğru yola giriniz, dağılıp parçalanmayınız.' diye sesleniyor. Birisi perdeli kapılardan birisine girmek istediğinde yukarıdan bir başka davetçi şöyle diyor: Sakın o perdeyi kaldırma! Şayet kaldırırsan oradan girer gidersin." (Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV/182-183; Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, I/20.) Hadiste ifade edilen bu örnekteki dosdoğru yol İslam'dır, duvarlar Allah'ın koyduğu sınırlardır (hududullah), duvarlardaki perdeli kapılar haramlardır, yolun başındaki davetçi Allah'ın kitabıdır, yukarıdaki davetçi ise her Müslüman'ın içindeki vicdanıdır. (Karaman, Kur'ân Yolu, I/63.)

Neticede sırat-ı müstakim, sınırlarını bizzat Allah Teala'nın çizdiği dinin adı olan İslam'dır.

Sırat-ı müstakim, bütün peygamberlerin yürüdükleri ve insanları da kendileriyle birlikte yürümeye davet ettikleri yolun adıdır.

Sırat-ı müstakim, Rableri tarafından kendilerine nimet verilen kimselerin yoludur. Bu yol, özü sözü bir olan sıddıkların, hak ve hakikat uğruna hayatlarını ortaya koyan şehitlerin ve devamlı iyi işler yapan salihlerin yoludur.

Sırat-ı müstakim, kendisinde hiçbir hata ve yanlışın olmadığı, pürüzsüz ve dosdoğru yoldur.

Sırat-ı müstakim, iki nokta arasındaki en kısa yoldur ve yolcusunu güvenli bir şekilde hak ve hakikate ulaştırır.

Evet, istikamet üzere olmak, her türlü aşırılıktan uzak, dengeli, kararlı ve hak yol üzere istikrarlı bir hayat yaşamanın adıdır.

“Rabbimiz Allah’tır” deyip sonra da istikamet üzere olan, Allah’a itaatten hiç şaşmayan kimseler geleceklerinden korku duymaz ve geride bıraktıklarına da üzülmezler. Yalnızca bunlar melekler tarafından cennetle müjdelendir ve onların dostu olabilirler.” (Fussilet, 41/30.)
İşte bütün mesele bu!